

Teoretické základy informatiky

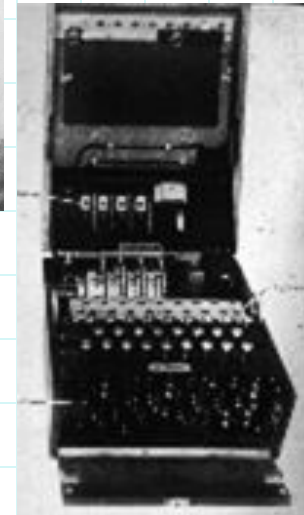
Turingov stroj

Alan Turing (1912-1954) "the father of modern computer science"

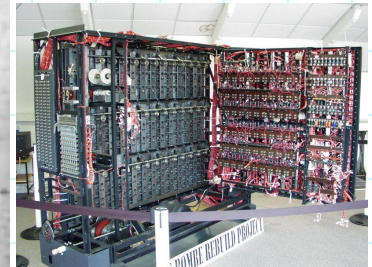
- 1936 práca "*On Computable Numbers with an application to the Entscheidungsproblem*" - model abstraktných výpočtových strojov pre rôzne výpočty, používal unárnu číselnú sústavu, pripočítanie zretázením, dokáže realizovať akýkoľvek algoritmus
- 1940 *Turing-Welchman Bombe*, 1939-1942 práca na dešifrovacom stroji pre Enigmu počas 2. svetovej vojny
- 1950 *Computing Machinery and Intelligence*
Turingov test v umelej inteligencii, ako dosiahnuť, aby stroj myslel ako človek

Alan Turing

The Enigma cipher machine

Replica of a bombe machine

Alan Turing (right) at the console of the Manchester computer

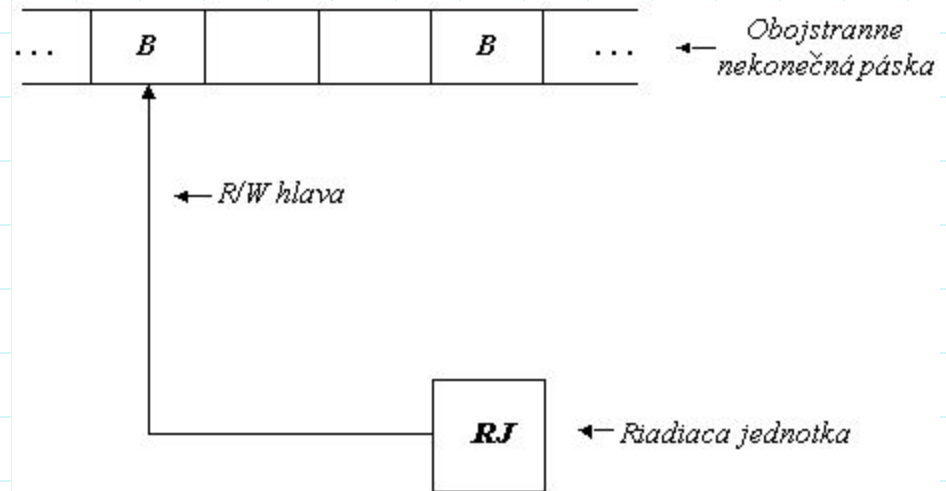
ZDROJE:

<http://www.turing.org.uk/turing/>

http://en.wikipedia.org/wiki/Alan_Turing

Turingov stroj – neformálny popis

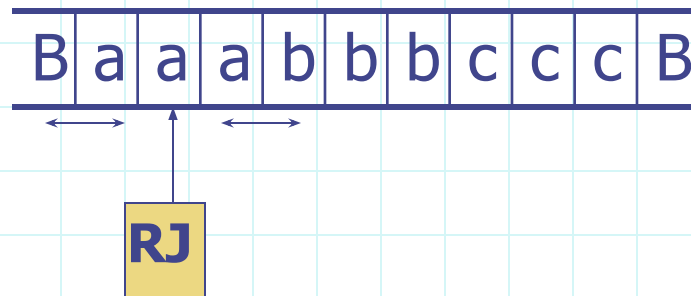
Výpočtový model reprezentovaný Turingovým strojom:

- riadiaca jednotka,
- čítacia/zapisovacia hlava
- nekonečná vstupná páska.

Turingov stroj

Turingov stroj = Turing machine
TS, TM

Hlava – číta aj prepisuje

Pohyb hlavy – vpravo, stoj, vľavo

Páska – nekonečná, za hranicami slova sú symboly
„blank“ - B

Definícia - Turingov Stroj

Definícia 1.1.1 Nedeterministický turingov stroj

Nedeterministický turingov stroj (*NTM - nondeterministic turing machine*) je šestica $TM = (K, \Sigma, \Gamma, \delta, q_0, F)$, kde:

K je konečná množina stavov,

Σ je vstupná abeceda,

Γ je pracovná abeceda, ($\Sigma \subseteq \Gamma; B \in \Gamma; B - \text{blank}$)

δ je prechodová funkcia, pričom platí

$$\delta : K \times \Gamma \rightarrow 2^{K \times \Gamma \times \{-1;0;1\}}$$

$q_0 \in K$ je počiatkový stav,

$F \subseteq K$ je množina koncových (akceptačných) stavov.

Poznámka 1.1.1 Ak platí $\#(\delta(q, a)) \leq 1$, hovoríme, že Turingov stroj je deterministický.

TS: Konfigurácia, krok výpočtu

Konfigurácia Turingovho stroja je trojica (stav, neprázdny obsah pásky, poloha hlavy)

$$K \times \Gamma^+ \times N$$

$$(q, x) \in K \times \Gamma^* \uparrow \Gamma^*$$

kde:

q je momentálny stav,

x je čítaný symbol,

$\uparrow$ je poloha hlavy.

Krok výpočtu Turingovho stroja je relácia $\vdash_A$ na konfigurácii definovaná nasledovne:

$$(q, au) \vdash_A (p, u, P), \quad ak \quad \delta(q, a) = p,$$

pričom $p, q \in K$, $a \in \Sigma \cup \{\epsilon\}$, $u \in \Gamma \cup \{B\}$, $P \in \{-1, 0, 1\}$.

Jazyk rozpoznávaný Turingovým strojom (konečným stavom) je množina

$$L(A) = \{ w \in \Sigma^* \mid (\dots), q \in F \}.$$

Techniky pri konštrukcii TM

- Viacnásobné stopy
- Zapamätanie si symbolov v stave
- Označovanie symbolov
- Podprogramy - simulovanie

Príklady

$$L_2 = \{w1^i\#1^i\#1^iw^R \mid w \in \{a,b\}^*, i \in \mathbb{N}^+\}$$

$$L_3 = \{wcw \mid w \in \{a,b\}^*\} \in \mathcal{L}_{CS}$$

$$L_4 = \{ww^R \mid w \in \{a,b\}^+\} \quad - \text{ NPDA, DTM}$$

Trieda jazykov rozpoznávaná TS

Veta 1.1.1 *Trieda jazykov rozpoznávaných nedeterministickými turingovými strojmi je zhodná s triedou všetkých rekurzívnych vyčísliteľných jazykov. Formálne:*

$$\mathcal{L}(NTM) = \mathcal{L}_{RE} . \quad (1.1)$$

Veta 1.1.2 *Trieda jazykov rozpoznávaných nedeterministickými turingovými strojmi je zhodná s triedou jazykov rozpoznávaných deterministickými turingovými strojmi. Formálne:*

$$\mathcal{L}(NTM) = \mathcal{L}(DTM) . \quad (1.2)$$

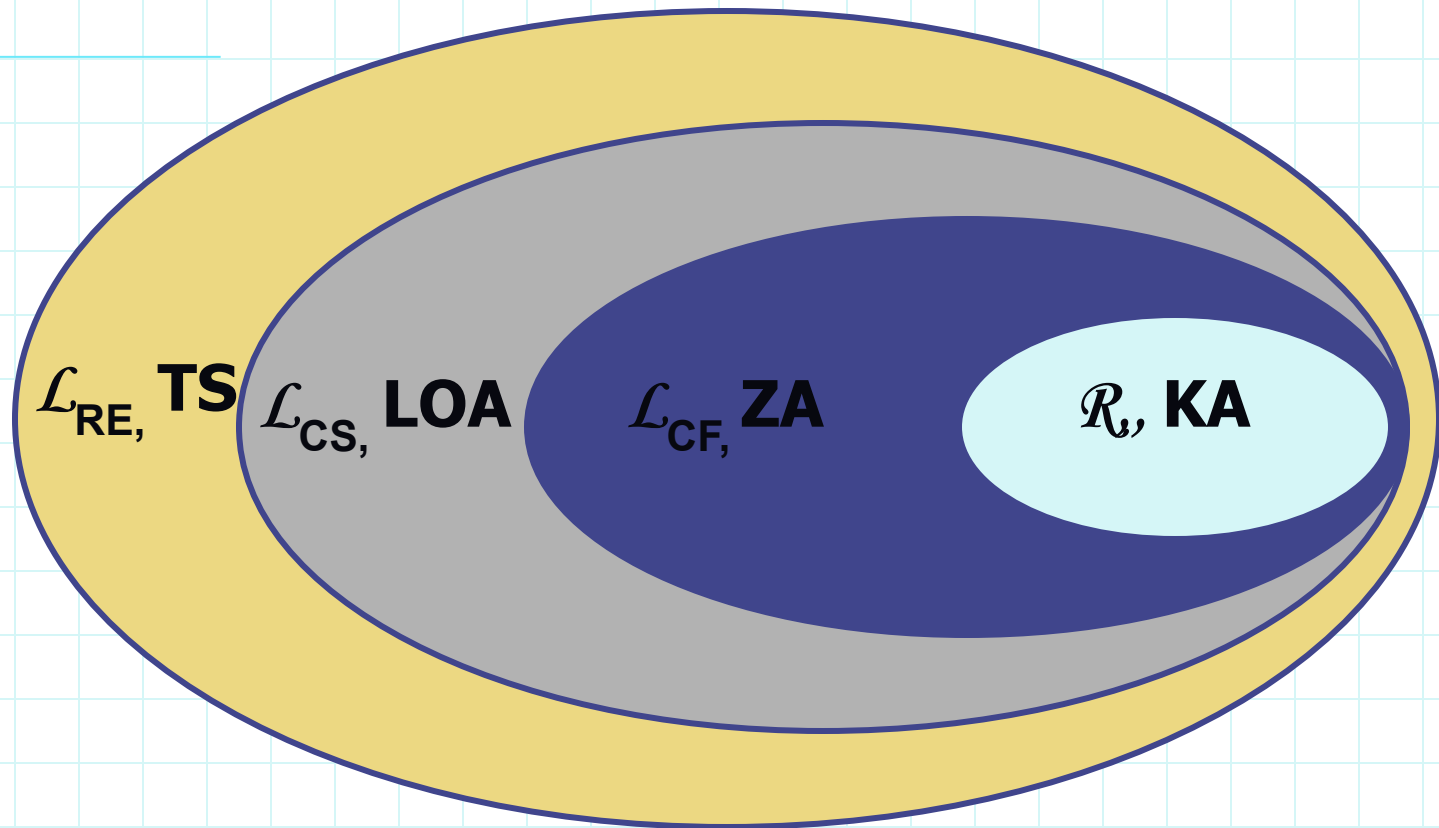
Poznámka 1.1.2 *Zdôvodnenie sa konštruuje cez strom konfigurácií, kde simulujeme výpočet nedeterministického turingovho stroja tak, že prehladávam strom konfigurácií do šírky, kým nenájdem akceptujúcu konfiguráciu.*

Uzáverové vlastnosti triedy $\mathcal{L}_{RE}$

Veta 1.1.3 *Trieda rekurzívnych vyčísliteľných jazykov $\mathcal{L}_{RE}$ je uzavretá vzhľadom na operácie:*

1. *prieniku ($\cap$),*
2. *zjednotenia ($\cup$),*
3. *zret'azenia ($\cdot$).*

Chomského hierarchia jazykov

$\mathcal{L}_{RE}$ Trieda rekurzívne vyčísliteľných jazykov, generovaných frázovou gramatikou (Turingov Stroj)

$\mathcal{L}_{CS}$ Trieda kontextových jazykov, generovaných kontextovou gramatikou (Lineárne ohraničený Automat)

$\mathcal{L}_{CF}$ Trieda bezkontextových jazykov, generovaných bezkontextovou gramatikou (Zásobníkový Automat)

$\mathcal{R}$ Trieda regulárnych jazykov, generovaných regulárnou gramatikou (Konečný Automat)

Vzt'ah automatov a jazykov z Chomského hierarchie

Automat	Determin. verzia	Nedetermin. verzia	Trieda jazykov
konečný	$\mathcal{L}(DFA)$	$= \mathcal{L}(NFA)$	$= \mathcal{R}$
zásobníkový	$\mathcal{L}(DPDA)$	$\subsetneq \mathcal{L}(NPDA)$	$= \mathcal{L}_{CF}$
lin. ohraničený	$\mathcal{L}(DLBA)$	$\subseteq^* \mathcal{L}(NLBA)$	$= \mathcal{L}_{CS}$
Turingov stroj	$\mathcal{L}(DTM)$	$= \mathcal{L}(NTM)$	$= \mathcal{L}_{RE}$

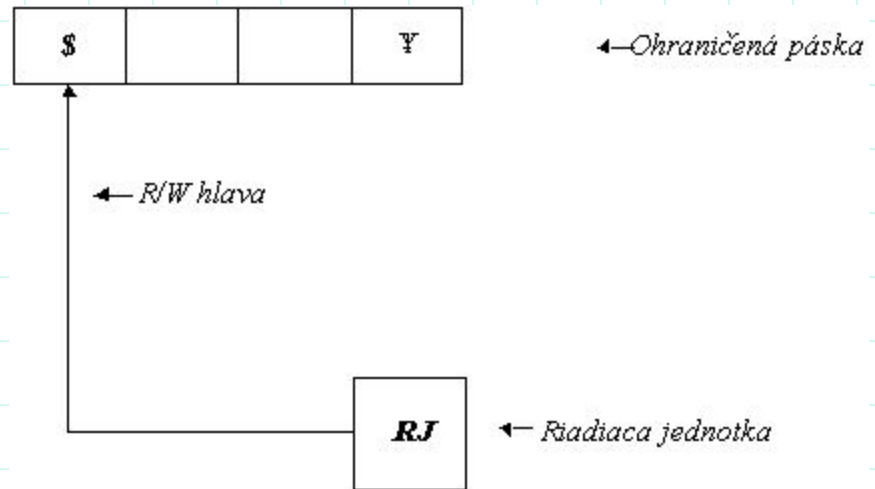
* 1. LBA problém; platí jedna z dvoch možností: buď $\subsetneq$ alebo $=$.

Teoretické základy informatiky

Lineárne ohraničený automat

Lineárne ohraničený automat – neformálny popis

Výpočtový model reprezentovaný Lineárne ohraničeným automatom:

- riadiaca jednotka,
- čítacia/zapisovacia hlava
- ohraničená vstupná páska.

Trieda jazykov rozpoznávaná LBA

Veta 1.2.1 *Trieda jazykov rozpoznávaných nedeterministickými Lineárne ohraničeným automatom je zhodná s triedou všetkých kontextových jazykov. Formálne:*

$$\mathcal{L}(NLBA) = \mathcal{L}_{CS} . \quad (1.3)$$

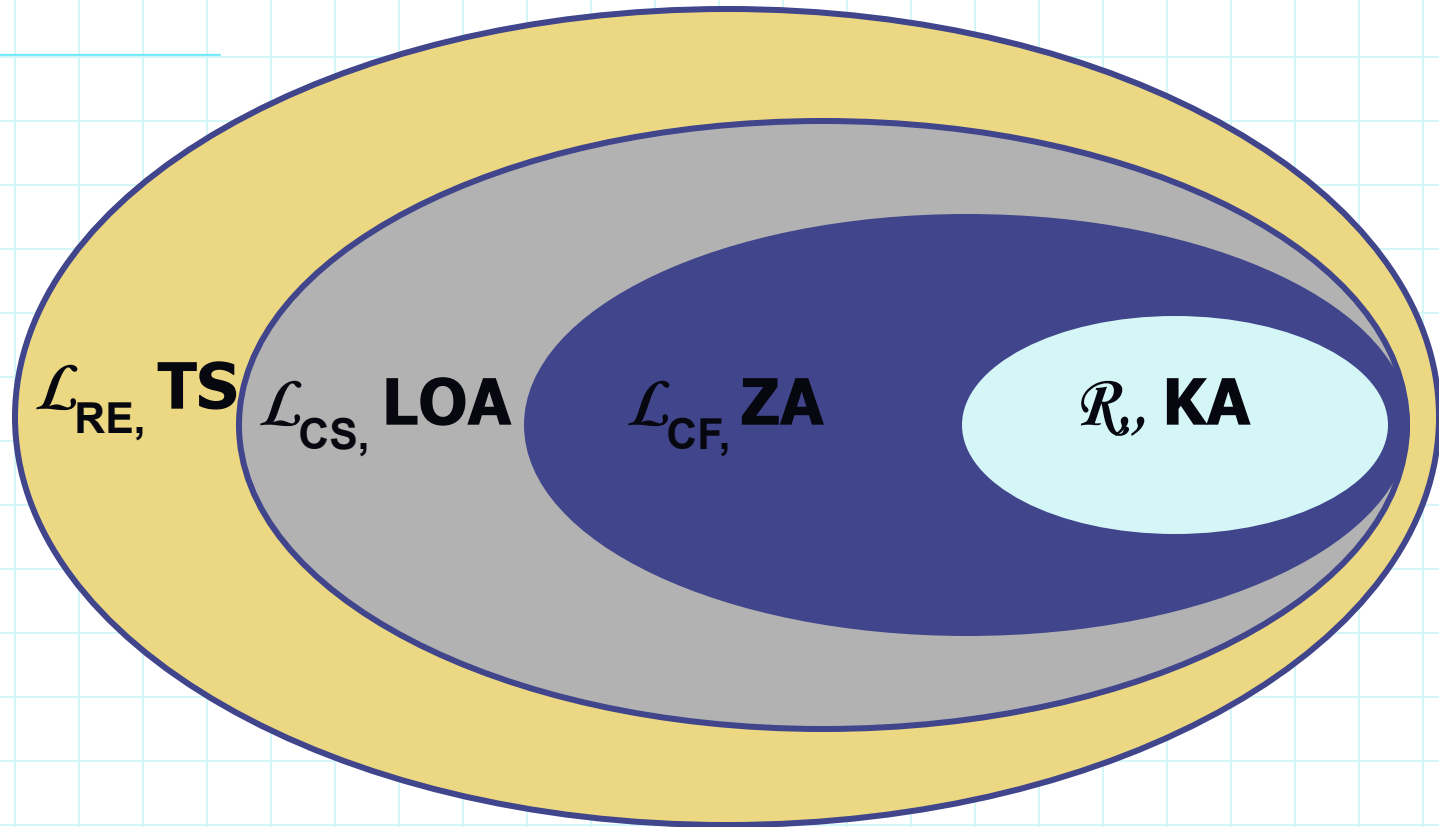
Uzáverové vlastnosti triedy $\mathcal{L}_{CS}$

Veta 1.2.2 *Trieda kontextových jazykov $\mathcal{L}_{CS}$ je uzavretá vzhľadom na operácie:*

1. *zjednotenia ($\cup$),*
2. *zret'azenia ($\cdot$).*
3. *nevymazávajúci homomorfizmus h ,*
4. *prieniku ($\cap$),*
5. *doplňu (^{C}).*

Veta 1.2.3 *Trieda kontextových jazykov $\mathcal{L}_{CS}$ nie je uzavretá vzhľadom na operáciu vymazávajúci homomorfizmus.*

Chomského hierarchia jazykov

$\mathcal{L}_{RE}$ Trieda rekurzívne vyčísliteľných jazykov, generovaných frázovou gramatikou (Turingov Stroj)

$\mathcal{L}_{CS}$ Trieda kontextových jazykov, generovaných kontextovou gramatikou (Lineárne ohraničený Automat)

$\mathcal{L}_{CF}$ Trieda bezkontextových jazykov, generovaných bezkontextovou gramatikou (Zásobníkový Automat)

$\mathcal{R}$ Trieda regulárnych jazykov, generovaných regulárnou gramatikou (Konečný Automat)

Vzt'ah automatov a jazykov z Chomského hierarchie

Automat	Determin. verzia	Nedetermin. verzia	Trieda jazykov
konečný	$\mathcal{L}(DFA)$	$= \mathcal{L}(NFA)$	$= \mathcal{R}$
zásobníkový	$\mathcal{L}(DPDA)$	$\subsetneq \mathcal{L}(NPDA)$	$= \mathcal{L}_{CF}$
lin. ohraničený	$\mathcal{L}(DLBA)$	$\subseteq^* \mathcal{L}(NLBA)$	$= \mathcal{L}_{CS}$
Turingov stroj	$\mathcal{L}(DTM)$	$= \mathcal{L}(NTM)$	$= \mathcal{L}_{RE}$

* 1. LBA problém; platí jedna z dvoch možností: buď $\subsetneq$ alebo $=$.

Ďakujem za pozornosť.